УДК 82.09+37.035.6

О. М. Шелюх, канд. філол. наук, викладач кафедри українознавства (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ВАСИЛЯ СІМОВИЧА В ЙОГО ТЕОРЕТИКО-ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ КОНЦЕПЦІЇ

У роботі висвітлено основні педагогічні погляди Василя Сімовича, які сформувалися під впливом політичних та соціальних умов, на тлі культурно-освітніх процесів тогочасного суспільства, і є частиною його теоретико-літературознавчої та філософсько-культурологічної концепції. У центрі науково-педагогічних ідей, що відображають глибокий гуманізм ученого-педагога, його патріотизм і любов до України, лежить ідеал такої освітньої системи, що опирається на рідну мову, літературу, культуру з яскраво вираженим національним характером.

Ключові слова*:* теоретико-літературознавча концепція, освіта, педагогіка, етнопедагогіка, педагогічна діяльність, національне виховання.

Створити найкращі умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина, сформувати нову генерацію, яка буде здатною навчатися упродовж життя, сформувати й розвивати цінності громадянського суспільства – основна мета сучасної української системи освіти. Тому необхідно створити чітку стратегію й основні напрями розвитку освіти XXI століття, які б забезпечили перехід до нової гуманістично-інноваційної філософії освіти, відчутне зростання інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості, нації і народу, у результаті чого відбудуться потужні позитивні зміни в системі матеріального і духовного виробництва, структурі політичних відносин, побуті і культурі.

Тому, для того, щоб рухатися вперед, сучасна педагогічна наука, створюючи нове, повинна осмислювати та переоцінювати здобутки минулого, щоб відтворити розвиток національної педагогіки, що дасть змогу уникнути помилок чи недоречностей у сучасній системі виховання. Таким чином дослідження О. Любар, А. Бойко, Л. Артемової, В. Рибалки, О. Сухомлинської та ін. повертають українській науці табуйовані імена науковців, освітніх та громадських діячів, які формували дорадянську національну педагогічну школу й освіту в Україні.

До когорти незаслужено забутих педагогів-просвітників першої половини XX ст. належить небуденна постать Василя Сімовича, автора низки оригінальних праць із мовознавства, літературознавства, історії освіти, теорії і практики виховання і вищої школи, ряду підручників – граматик з української мови – і посібників. Науково-педагогічна спадщина В. Сімовича особливо активно почала вивчатися наприкінці XX – початку XXI ст., про що свідчать видання Ю. Шевельовим двотомника мовознавчих праць ученого (Оттава,

1981-1984) та „ Граматики української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці” (Мюнхен, 1986), життєписно-бібліографічний нарис М. Білоус та З. Терлака, фундаментальне двотомне видання праць ученого, здійснене науковцями Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, за редакцією Л. Ткач [3], [4]. Аналіз розвідок про В. Сімовича і праць самого вченого дає підстави стверджувати, що на формування його світогляду мали вплив не лише соціально-політичні умови життя в Галичині й Буковині, а й українська та зарубіжна класична література, усна народна творчість, культура і мистецтво. Особливу й важливу роль відіграли культурні творчі зв’язки з українськими громадськими діячами (С. Смаль-Стоцький, І. Франко, Леся Українка, О. Кобилянська, С. Петлюра, Ю. Шевельов та ін.– про особисте знайомство з кожним із них і про співпрацю В. Сімович залишив чимало спогадів), тому в житті він намагався активно поєднувати науково-дослідну (літературознавчу, мовознавчу) та просвітницьку діяльність, уважаючи їх важливим чинником формування і розвитку національної свідомості народу.

Зауважимо, що науково-педагогічна діяльність В.Сімовича тісно пов’язана з його мовознавчою, літературознавчою працею. Ще в часи навчання в Чернівецькому університеті, розуміючи виховну місію літератури, вчений виробив методу аналізувати вплив художнього твору на формування національного світогляду. Так, в огляді «Рідне письменство», мовлячи про мотивацію творчих діянь українських письменників, що «промовляють до сердець свого народу простою мовою», В. Сімович твердить, що «все се робиться з одного мотиву: з любови до рідної землі» [3, т. 2, с. 261]. Ось він – головний рушій мистецьких звершень в українському письменстві*: любов до Вітчизни*. Без неї не було б ні перлини староукраїнського письменства «Пісні про похід Ігоря Святославича»[1] з його закликом до об’єднання руських земель, ні пристрасної, гарячої полеміки І. Вишенського, ні зболеного й бунтівливого Шевченкового «Кобзаря», ні офірного й велемудрого Франкового «Мойсея». Звідси й випливає, на погляд ученого, і визначальний сенс літератури загалом: *виховувати народ і витворювати з нього націю.* А «виховане на ріднім письменстві нове українське покоління створить собі на основі його свій окремий, чисто український національно-політичний світогляд, а далі й виставить свої національно-політичні домагання» [т. 2, с. 261].

Таким чином, бачимо, що у теоретико-літературознавчій та філософсько-культурологічній естетичній концепції В. Сімовича яскраво простежуються ідеї національного виховання. Бачимо, що учений-педагог не лише вважав, а й втілював практично думку, викладаючи в учительській гімназії, в українських школах, у школах для українців в таборах Австрії та Німеччини, в університетах, що національна система освіти

[1] Так В. Сімович услід за В. Щуратом, переклад якого радить читачам, називає “Слово о полку Ігоревім”.

України повинна бути такою, щоб кожна молода людина мала можливість формувати і розвивати свої природні творчі здібності, щоб кожен ставав творцем культури, історії народу, загальнолюдських цінностей. Тому одним із найважливіших чинників у національному вихованні особистості В. Сімович уважав мову, літературу і фольклор, народні традиції, мистецтво, звичаї, обряди (недаремно ілюстративним матеріалом у його граматиках з української мови є уривки з творів Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Франка, з народної творчості, пісень, дум, легенд тощо) [3, с.290-300], [4, с.260-285]. Першочерговим, на його переконання, було те, що тільки етнопедагогічні засоби впливу на особистість мають бути пріоритетними, основними в розвитку національної системи освіти і виховання.

Цікавими, на нашу думку, видаються міркування В. Сімовича про історичну пам'ять як рушійну силу педагогічного впливу на формування національної свідомості людей. Відтак, як невтомний педагог, культурник і громадянин із активним сумлінням, він розуміє, що «не можна допускати до того, щоб ставали забутими незабутні» [4, т. 2, с. 443], а тому треба негайно і нагально міняти ставлення української спільноти до цієї проблеми. На думку вченого, слід не просто розбуркувати власне сумління і сумління громади, а «створити якийсь окремий комітет, а то й товариство, яке мало би цю справу на оці [4, т. 2, с. 441]. Завдання і форми роботи такого товариства можуть бути різноманітні: розшукувати і впорядковувати місця поховань видатних людей, створювати музеї і меморіальні заповідники, видавати твори забутих діячів культури, популяризувати їхню діяльність і творчу спадщину тощо.

Як бачимо, у потрактуванні В. Сімовича проблема національної пам’яті переростає в проблему національного і особистого громадянського сумління, а відтак – і усвідомленого, цілеспрямованого громадянського чину. Культурологічна категорія набуває політологічного (а саме націологічного) і педагогічного змісту. На те, щоб були «вічно живі в серцях поколінь незабутні», він фактично і поклав своє життя, адже ненастанно дбав, аби нащадки пам’ятали тих, хто творив націю і підносив рідну культуру на справді світові височини.

Такі ж принципи навчання і виховання застосовував В. Сімович під час викладання мовознавчих та літературознавчих дисциплін в Українському високому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова, а пізніше й у Львівському університеті.

Отже, важливу роль в українському націєтворенні В. Сімович відводить саме рідній мові і літературі. Ідея боротьби за утвердження української мови в Україні – це, мабуть, найголовніша риса педагогічних змагань В. Сімовича. Саме тому він написав чимало посібників з граматики рідної мови «Коротенька українська правопись» (1917), «Як стати поукраїнському грамотним» (1919), Граматики української мови» (1919), української літератури «Рідне письменство: (що кождий українець повинен прочитати з рідного

письменства)» (1918), «Українська література. Погляд на її історичний розвиток» (1934), що допомагало і викладанню, і навчанню, і вихованню молоді в національних традиціях.

Так, у цікавій праці «Рідна мова й інтелектуальний розвій дитини» він пише: «Мова – річ практична. Вона на те, щоб найлегшим способом, найнагляднішим засобом – служити до взаємного порозуміння поміж людьми цієї чи тієї мови, щоб бути висловом людської думки» [3, т. 1, с. 291].

Отже, зматеріалізувати думку (і почуття також) – найголовніше призначення мови, оскільки, на погляд ученого, «думка і слово (мова) у житті людини в вічній взаємочинності» [3, т. 1, с. 291]: «Найбільша штука – віддати словом думку. Чим котра мова має більше на те засобів, тим вона з погляду розвитку – більш розвитнá, більш здатна до розвитку» [3, т. 1, с. 291]. Ця теза суголосна з психолінгвістичною концепцією О. Потебні, обґрунтованою насамперед у фундаментальній праці «Думка й мова».

Звідси – головна позиція в розумінні ролі мови в житті людини і нації: мова – дзеркало духу, засіб його практичного здійснення в процесі суспільної екзистенції. Тільки в мові, тільки завдяки мові дух у всіх своїх виявах (віра, інтелект, почування, воля, пам’ять, уява) вивільняється з глибин нашого єства, здобуває свободу, а отже – життя. Мова забезпечує також комунікацію одного носія духу з іншим: людини з людиною, громади з громадою, людської спільноти всередині себе, народу з народом, навіть – покоління з поколінням (через писемні пам’ятки).

Відтак, якщо мова – вияв людського духу, засіб його продукування і нагромадження, то вона сама в собі має цей дух – вчений його називає: «д у х м о в и» *(розрядка наша)* [3, т. 1, с. 67]. І саме він – «дух мови» – несе в собі найголовніші характерні (психоемоційні, інтелектуальні, моральні, релігійні тощо) риси нації і забезпечує їй духовну самототожність. Таким чином мова з простого «струменту» спілкування і порозуміння виростає в ментальний «символ» народу, в його найзримішу і найвиразнішу ознаку: «Коли брати на увагу сукупність ознак, що творять націю, мова буде одна з найважливіших прикмет самостійности народу» [3, т. 1, с. 290]. Таку мову ми й називаємо н а ц і о н а л ь н о ю . Саме її, твердить учений, можна вважати за національні святощі» [3, т. 1, с. 290]. І хай «від таких поглядів, – резюмує він, – відгонить романтикою…», вони «…й досі характеристичні для різних народів, і найбільш для недержавних, і вони зрозумілі» і «…для самої нації, для її виховання корисні», й «для розвитку нації вони мають вагу…»[2] [3, т. 1, с. 291].

Чому? Бо сприяють її самоусвідомленню, піднесенню її гідності і гордості, а відтак –

[2] На наш погляд, ці зауваги вченого й тепер, на жаль, своєї злободенності не втратили: згадаймо сьогочасні баталіїї в нашому політикумі щодо державного статусу української мови чи потуги деяких поборників прав національних меншин надати російській мові в Україні статус другої державної чи бодай офіційної.

спонукають боротися за своє політичне, економічне і, зрештою, державне самоствердження, забезпечуючи таким чином нації повну незалежність, самодостатність і повагу інших народів.

Відтак національну мову треба знати, культивувати й берегти, всіляко сприяючи її розвою в усіх сферах життя народу: в політиці, в діяльності державних установ, в науці, освіті, в мистецькому житті тощо.[3]

Національною ж мовою українського народу (незалежно від історичного контексту і суспільно-політичних обставин його існування та регіональних особливостей) – є саме у к р а ї н с ь к а мова, і ніяка інша: не російська, не польська, не німецька чи румунська. Тільки – українська! Для Сімовича це принципово.

Ця світоглядна позиція дуже важлива, бо саме вона фактично визначила всю культуротворчу і громадську, і педагогічну діяльність ученого. Тому він категорично стверджує, що навчання, виховання, духовний та інтелектуальний розвиток дитини повинні відбуватися лише рідною (національною) мовою, адже лише рідна мова дає можливість відчувати і сприймати навіть незначне повно і глибоко, дає можливість примножувати знання. Школа з чужою мовою навчання випускає «неграмотних грамотіїв.. » Розуміємо, що тут В. Сімович веде думку про «неграмотних», нерозвинутих духовно, хоча й письменних, проте неосвічених і національно несвідомих.

Як бачимо, проблема взаємозв'язку рідної мови та інтелектуального, духовного розвитку дитини, яку порушував В. Сімович на початку XX ст., не лише не втратила актуальності, а й продовжує вивчатися сучасними соціолінгвістами.

Думку В. Сімовича про педагогічну функцію літератури, мови, мистецтва, що «вводять людину в певну систему цінностей» підтримали і продовжили педагоги XXI ст., зокрема О. Вишневський [1], С. Максимюк [2] та ін.

Підручники, на думку педагога, і з ним важко не погодитися, відіграють важливу роль у навчанні та вихованні [3, с.31-47]. Тому першочерговою педагогічною проблемою В. Сімович вважав забезпечення українців доброю українською літературою, як художньою, так і науковою, написаною українською літературною мовою, що б сприяло якості української національної освіти (до слова, проблема залишається актуальною і дотепер). Цю ідею він утверджував протягом усього свого життя через видавничі проекти: участь у товаристві «Молода Україна» (разом з однодумцями протягом двох років видавав «найкращі зразки» української та зарубіжної літератури для широкого кола читачів), редакторсько-видавнича діяльність у Німеччині, Львові. Твори, книжки, які він видавав завжди супроводжував ґрунтовними коментарями, що, звичайно, сприяло їх сприйняттю і

[3] Власне, на це й працював учений ціле життя.

розумінню.

Актуальною для сьогодення є позиція В. Сімовича і щодо підготовки педагогічних кадрів. Він відстоював думку про реформування системи підготовки вчителів, аргументуючи важливістю комплексного підходу – єдності теоретичної та практичної підготовки. Підтвердження цьому є його праця в учительській гімназії в Чернівцях, просвітницько-викладацька діяльність у таборах Австрії та Німеччини, організація українознавчої науки та викладання в Українському педагогічному інституті імені Михайла Драгоманова в Празі, у Львівському університеті.

Отже, окреслені педагогічні погляди В. Сімовича, що посідають чільне місце в його теоретико-літературознавчій та філософсько-культурологічній концепції, сформувалися під впливом політичних та соціальних умов, на тлі культурно-освітніх процесів тогочасного суспільства. Педагогічні погляди В. Сімовича, що мають системний і концептуальний характер, в основі яких лежить його принципова позиція щодо національної культури, мови, літератури, категорії історичної пам'яті, книжки у навчанні, вихованні, національному становленні особистості, відображають глибокий гуманізм ученого-педагога, його патріотизм і любов до України і не втратили своєї актуальності дотепер.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки [Текст] : Навчальний посібник . – 3-тє вид., доопрац. і доп. / О. Вишневський. – К.:
2. Максимюк С. Педагогіка [Текст] : Навчальний посібник / С. Максимюк. – К.: Кондор, 2005. – 667 с.
3. Сімович В. Праці у двох томах. Т. 1 : Мовознавство / Упорядк. і передм. Л. Ткач. / Василь Сімович. – Чернівці : Книги – XXI, 2005. – 520 с.
4. Сімович В. Праці у двох томах. Т. 2: Літературознавство. Культура / Упорядк. Л. Ткач, О. Івасюк за участю Р. Пилипчука, Я. Погребенник; передм. Ф. Погребенника. / Василь Сімович. – Чернівці: Книги – XXI, 2005. – 904 с.
5. Сімович В. Граматика української мови для самонавчання в допомогу шкільній науці / друге видання з одмінами і додатками [Текст] / В.Сімович. – Київ-Ляйпціг, 1921.
6. Сімович В. Рідне письменство: (що кождий українець повинен прочитати з рідного письменства) [Текст] / В.Сімович. – Відень : Накл. "Вісника політики, літератури й життя", 1918. – 31 с.
7. Українська педагогіка в персоналіях:У 2 кн. Кн.1: X - XiX століття [Текст] : Навч. посібник для вищих навч. закладів / О. В. Сухомлинська, Н. П. Дічек, Т. О. Самоплавська ; ред. О. В. Сухомлинська. - К. : Либідь, 2005. - 624 с.

О.М.,Шелюх, канд. филол. наук, преподаватель кафедры украиноведения (Львовский государственный университет обеспечения жизнедеятельности)

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ ВАСИЛЯ СИМОВИЧА В ЕГО ТЕОРЕТИКО-ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ

В работе изложены основные педагогические взгляды В.Симовича, которые сформировались под влиянием политических и социальных условий, на фоне культурно-образовательных процессов в обществе того времени, и являются частью его теоретико-литературоведческих и философско-культурологических концепций. В центре научно-педагогических идей, которые отображают глубокий гуманизм ученого-педагога, его патриотизм и любовь к Украине, лежит идеал такой образовательной системы, которая опирается на родной язык, литературу, культуру с ярко выраженным национальным характером.

Ключевые слова: теоретико-литературоведческая концепция, образование, педагогика, етнопедагогика, педагогическая деятельность, национальное воспитание.

Shelyukh O.M, Lecturer of Department of Ukrainian Studies (Lviv State University of Life Safety)

PEDAGOGICAL CONCEPTS OF VASYL SIMOVYCH IN HIS ACTIVITY LITERARY THEORETICAL

The paper describes the main pedagogical views of V.Simovych, what was formed under act of political and social terms, on a background the cultural and educational processes of that time society, and which are the part of his literary theoretical and philosophical and cultural concepts. The ideal of the educational system is in the center of scientific and pedagogical ideas. Its based on native language, literature and culture with a strong national character.

Key words: Literary theoretical concepts, education, pedagogics, national pedagogics, pedagogical activity, national education.